

Скрипничук В. М.,

к. ю. н., доцент, завідувач кафедри соціальних комунікацій та права

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

СКРИПНИЧУК В. М.

***КОНСТИТУЦІЙНЕ І МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВ
ЛЮДИНИ ТА ОКРЕМІ ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ
ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ В УКРАЇНІ***

Права людини та можливість їх захисту у сучасному світі – це дві взаємопов'язані проблеми, вирішення яких знаходиться у центрі практичної діяльності міжнародного співтовариства і кожної держави. Права людини, як зазначають науковці – це її можливість діяти певним чином для того, щоб забезпечити своє нормальне існування, розвиток і задоволення власних потреб [9].

Дані питання досліджувалися такими науковцями, як Алексєєв С. С., Головатий Сергій, Дворкін Роналд, Крегул Ю.І., Козюбра М. І., Копейчиков В.В., Котюк В.О., Клочков В.Г., Лисенков С.Л., Максимов С. І., Рікер П., Скаун О.Ф., Таманага Б., Фулер Л. Л., Харт Х. Л. А., Цвік М.В. [10].

Завданнями даного дослідження є: а) поділ прав і свобод людини на окремі групи; б) пропозиції щодо практичного варіанту їх захисту.

Другий розділ Конституції України [1] закріплює систему прав, свобод і обов'язків, яку можна поділити на особисті (природні, громадянські), політичні, соціальні, економічні, культурні, екологічні та сімейні права і обов'язки. Сукупність конституційних норм, що закріплюють ці права і обов'язки визначає конституційно-правовий статус людини і громадянина.

Міжнародне співтовариство приділяє правам людини велику увагу, для цього визначає міжнародно-правові стандарти в цій галузі, тобто в договірному порядку встановлює правові норми мінімально припустимого поведіння держав з індивідами, що перебувають на її території.

Ці стандарти закріплені: Загальною декларацією прав людини (1948 р.) [2]; Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) [3].;

Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.); [4] Міжнародним пактом про громадянські і політичні права (1966 р.) [5]; Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.) [6]; Конвенцією про права дитини (1989 р.) [7] тощо.

Права людини випливають з природного права, притаманного людині від народження, поширюються на всіх людей, що проживають в конкретній державі (громадян держави, громадян інших держав, осіб без громадянства). Права громадянина закріплюються за особою в силу її приналежності до громадянства держави (громадяни мають політичні й інші права, яких не мають інші особи).

Конституція України [1] визначає життя людини, її здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку найвищою соціальною цінністю. Саме утвердження прав і свобод людини є головним обов'язком держави, це визначає зміст і спрямованість її діяльності.

Конституційні права і свободи людини і громадянина можна поділити на три групи:

1. Особисті права і свободи людини (громадянські, природні) безпосередньо пов'язані з сутністю людини, як фізичної особи: право на вільний розвиток своєї особистості (ст. 23 Конституції України); невід'ємне право на життя (ст. 27); право на повагу до гідності (ст. 28); право на свободу та особисту недоторканість (ст. 29); право на недоторканість житла (ст. 30); право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31); право на невтручання в особисте та сімейне життя (ст. 32); право на свободу пересування і вільний вибір місця проживання (ст. 33); право на свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34); право на свободу світогляду і віросповідання (ст. 35) [1].

2. Політичні права і свободи громадянина України пов'язані з взаємовідносинами особи і держави, особи і органів державної влади та місцевого самоврядування, особи і політичних партій та інших політичних інститутів держави і суспільства: право на об'єднання у політичні партії та

політичні організації (ст. 36); право брати участь в управлінні державними справами, всеукраїнському і місцевому референдумах (ст. 38); право вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ст. 38); право на мирні збори, мітинги, походи і демонстрації (ст. 39) [1].

3. Економічні, культурні, соціальні, екологічні та сімейні права людини: право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатом своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 41); право кожного на підприємницьку діяльність (ст. 42); право на працю (ст. 43); право працюючих на страйк для захисту своїх економічних та соціальних інтересів (ст. 44); право працюючих на відпочинок (ст. 45); право громадян на соціальний захист (ст. 46); право кожного на житло (ст. 47); право кожного на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї (ст. 48); право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49); право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (ст. 50); право, пов'язане з забезпеченням вільної згоди на шлюб, охороною материнства і батьківства, дитини і сім'ї (ст. 51-52); право кожного на освіту (ст. 53); право на свободу літературної, художньої, іншої творчої діяльності та її результати (ст. 54) [1].

Держава зобов'язана забезпечити реалізацію і захист прав і свобод людини і громадянина. Іноземці і особи без громадянства мають такі самі права, свободи і обов'язки, як і громадяни України, за виключенням окремих, які згідно законодавства можуть належати лише громадянам.

Україна гарантує забезпечення гідних умов життя, певних політичних, соціальних і інших прав і свобод тільки своїм громадянам.

Гарантії прав людини конституційно закріплені в ст. 40, 55-63: право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів (ст. 40); право на судовий захист (ст. 55); право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої

незаконними діями чи бездіяльністю органів державної влади, їх посадових та службових осіб (ст. 56); зворотна дія нормативно-правових актів (ст. 58); право на правову допомогу (ст. 59); право не виконувати явно злочинні розпорядження чи накази (ст. 60); індивідуальний характер юридичної відповідальності (ст. 61); презумпція невинуватості (ст. 62); право відмови від показань або пояснень щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів (ст. 63) [1].

Як уже сказано вище, право на правову допомогу (ст. 59 Конституції України) є одним з різновидів гарантій конституційних прав людини. Для їх захисту створені і функціонують державні і недержавні установи та організації.

З ініціативи кафедри соціальних комунікацій та права у складі інституту гуманітарної підготовки та державного управління ІФНТУНГ у 2017 році для надання безоплатної правової допомоги студентам, працівникам та структурним підрозділам університету, а також, в окремих випадках, іншим категоріям населення створено Центр надання правової допомоги (далі - Центр), засновниками якого є Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу та громадська організація «Суспільна амністія».

Центр у своїй діяльності керується Конституцією України; законодавством України; актами Президента України і Кабінету Міністрів України, рішеннями центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування; Положенням про Центр, затвердженим засновниками Центру та регламентом його роботи [8].

Мета діяльності Центру: забезпечення доступу студентів, працівників ІФНТУНГ, а також представників соціально-вразливих груп суспільства до безоплатної правової допомоги; формування правової культури громадян; підготовка та навчання студентів у дусі дотримання й поваги до принципів верховенства права, справедливості і людської гідності; забезпечення зручних умов одержання правових послуг.

Основні завдання Центру: надання безоплатної правової допомоги студентам та працівникам університету, а також, в окремих випадках, малозабезпеченим категоріям населення; проведення заходів з правової освіти

населення; підвищення правової свідомості, культури та освіченості населення; допомога у складенні процесуальних документів; роз'яснення правил поведінки клієнтів в суді та інших інстанціях; допомога у підготовці документів (позовні заяви, скарги, апеляційні скарги, заяви тощо) в місцеві та апеляційні суди, а також в інші органи державної влади; спрощення процедури отримання консультативних правових послуг та поліпшення якості їх надання.

Як показує практика діяльності, спектр питань, з якими звертаються люди до Центру, є надзвичайно широким. Ці питання співпадають з видами послуг, що надаються Центром: юридичні консультації у сфері конституційного, адміністративного, цивільного, кримінального, сімейного, трудового, житлового права, права соціального забезпечення; захисту прав споживачів, інтелектуальної власності та ін.

Таким чином, в результаті створення Центру та його діяльності значно спрощено процедуру надання правової допомоги відповідним групам населення та наближено її до людини.

Вартує також зазначити, що наукові дослідження у сфері практичної роботи щодо захисту прав людини мають значні перспективи для їх подальшого проведення.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996 — 1996 р., № 30.
2. Загальна декларація прав людини (1948 р.).
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.).
4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.).
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.).
6. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.).
7. Конвенція про права дитини (1989 р.)
8. Положення про Центр надання правової допомоги.
9. Правознавство: навчальний посібник / Кунченко-Харченко В.І., В.Г. Печерський, Ю.Ю Трубін // К.: Кондор, 2011. – 474 с.

10. Алексеев С. С. Восхождение к праву. Поиски и решения / С. С. Алексеев. – М. : Издательство НОРМА, 2001. – 752 с.; Головатий Сергій. Верховенство права: монографія : у 3-х кн. / Сергій Головатий. – К. : Видавництво «Фенікс», 2006. – 1747 с.; Дворкін Роналд. Серйозний погляд на права / Роналд Дворкін ; пер. з англ. А. Фролкін. – К. : Основи, 2001. – 519 с.; Крегул Ю.І. Права і свободи людини: навчальний посібник для студентів вузів / Крегул Ю.І., Ладиченко В.В., Орленко О.І. К.: Книга, 2004. - 288 с.; Козюбра М. І. Правовий закон : проблема критеріїв / М. І. Козюбра // Вісн. Акад. правових наук України. – 2003. – № 2–3. – С. 83–96.; Козюбра М. І. Права людини і верховенство права / М. І. Козюбра // Право України. – 2010. – № 2. – С. 24–35.; Копейчиков В.В. Теорія держави і права: навчальний посібник / Копейчиков В.В., Лисенков С.Л. - К.: Юрінком Інтер, 2002. - 368 с.; Котюк В.О. Загальна теорія держави і права: навчальний посібник / Котюк В.О. К.: Атіка, 2005. - 592 с.; Клочков В.Г. Охорона та захист прав і свобод людини та громадянина. Суть та роль прокурорського нагляду / В.Г. Клочков // Прокуратура. Людина. Держава. - 2005. - № 4. С. 18-27.; Лисенков С.Л. Теорія держави і права / за ред. Лисенкова С.Л. - К.: Юрінком Інтер, 2005. 389 с.; Максимов С. І. Філософія права : сучасні інтерпретації: вибрані праці : статті, аналітичні огляди, переклади (2003–2010) / С. І. Максимов. – Х. : Право, 2010. – 336 с. ; Рикер П. Право і справедливість / П. Рикер ; пер. із фр. – К. : Дух і літера, 2002. – 216 с.; Скакун О.Ф. Теорія держави і права (енциклопедичний курс): підручник для студентів вузів / Скакун О.Ф. - Х.: Еспада, 2006. - 776 с. Таманага Б. Верховенство права : історія, політика, теорія / Браян Таманага ; перекл. з англ. А. Іщенко. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 208 с.; Фулер Л. Л. Анатомія права / Лон Л. Фулер ; пер. з англ. Н. Комарова. – К. : Сфера, 1999. – 144 с.; Харт Х. Л. А. Концепція права / Х. Л. А. Харт ; пер. з англ. Н. Комарова. – К. : Сфера, 1998. – 236 с.; Цвік М.В. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів вузів / ред. Цвік М.В., Петришин О.В.,